

Nr 204.

Godkänd av första kammaren den 11 maj 1926.

Godkänd av andra kammaren den 12 maj 1926.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forskarstipendier för docenter vid universiteten och karolinska institutet.

(Statsutskottets utlåtande nr 97.)

Till Konungen.

I den till riksdagen den 7 januari 1926 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Eders Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 85, föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag till forskarstipendier för docenter vid universiteten och karolinska institutet, för ändamålet beräkna för budgetåret 1926—1927 ett extra anslag av 84,000 kronor.

Sedermåra har Eders Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1926 dagtecknad proposition, nr 140, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till forskarstipendier för docenter vid universiteten och karolinska institutet för budgetåret 1926—1927 anvisa ett extra anslag av 84,000 kronor att utgå i enlighet med de grunder, Eders Kungl. Maj:t må äga att bestämma.

Det nu föreliggande förslaget har sin upprinnelse i en av docentföreningen i Lund till Eders Kungl. Maj:t ingiven skrivelse angående inrättandet av ett antal nya fasta docentstipendier, avsedda att utan tidsbegränsning tilldelas särskilt förtjänta docenter efter tilländalupen nu stadgad stipendietid för fortsatt vetenskaplig forskning. Såsom framgår av utredningen hava de akademiska myndigheterna ställt sig avvisande gentemot de önskemål, som docentföreningen framfört, åtminstone i den form, föreningen framlagt densamma.

Däremot har under ärendets utredning tanken på ett visst antal forskarstipendier uppkommit och vunnit beaktande hos flertalet av de i ärendet hörda myndigheterna. Departementschefen förklarar sig enligt statsrådsprotokollet finna detta uppslag om inrättandet av särskilda forskarstipendier, avsedda att för viss tid tilldelas i vetenskapligt hänseende särskilt

starkt meriterade docenter, vara i hög grad förtjänt att närmare övervägas. Inrättandet av dylika forskarstipendier skulle ej blott fylla ett verkligt behov vid universiteten utan även på ett lyckligt sätt tillfredsställa de från docenthåll framställda kraven och borteliminera de svårigheter, som docentföreningarna ansett vidlåda den nuvarande docentinstitutionen.

Några närmare grunder för utgående av dessa så kallade forskarstipendier hava icke framlagts i de akademiska myndigheternas utlåtanden. Departementschefen uppdrager emellertid i statsrådsprotokollet vissa allmänna linjer, vilka borde bliva normerande i fråga om dessa stipendier, varvid förutsättes, att, därest riksdagens bifall till Eders Kungl. Maj:ts förslag vinnes, universitetsmyndigheterna skulle beredas tillfälle att till Eders Kungl. Maj:ts inkomma med förslag till de närmare grunder och till de detaljbestämmelser i övrigt, som i detta avseende kunde finnas erforderliga.

Beträffande antalet forskarstipendier förordar departementschefen, att detsamma bestämmes till 12, varav 6 stipendier skulle falla på Uppsala universitet, 5 på Lunds universitet och 1 på karolinska institutet. Ett större antal stipendier för Uppsala universitet än för Lunds vore motiverat med det större antal docenter vid förstnämnda universitet. Stipendierna borde icke bindas vid vare sig fakultet eller sektion utan göras rörliga inom samtliga fakulteter och sektioner.

Vad beträffar beloppet ansåge departementschefen detta böra vara högre än det vanliga docentstipendiebeloppet. Dels borde för erhållande av ett forskarstipendium fordras större vetenskapliga meriter, och dels torde man utgå från att aspiranter å forskarstipendier i regel nått högre ålder än docentstipendiater. Departementschefen förordar, att beloppet bestämmes till 7,000 kronor för år.

Såsom förutsättning för erhållande av forskarstipendier borde enligt departementschefens mening fordras en verkligt framstående vetenskaplig skicklighet. Denna förutsättning skulle kunna anses ådagalagd på det sätt, att sådan sökande vore kompetent, vilken vid konkurrens om professur av samtliga eller flertalet sakkunniga förklarats skicklig till den sökta professuren. Skulle stipendium sökas av annan docent än sådan, som förklarats vara professorskompetent, borde lämpligen utlåtande inhämtas av sakkunniga, vilka med en kort motivering skulle äga att yttra sig om huruvida sökanden ägde den vetenskapliga skicklighet, som erfordras.

Stipendium borde utdelas av kanslern, sedan det större akademiska konsistoriet, efter hörande av vederbörande fakultet eller sektion, avgivit förslag i ärendet. Vid tillsättande av forskarstipendium borde endast den vetenskapliga skickligheten vara avgörande. Det kunde emellertid ifrågasättas, huruvida icke bland vetenskapligt likvärdiga sökande företräde borde givas den, som redan innehåft docentstipendium under sex år.

Vad angår tiden för innehavande av ett forskarstipendium borde den samma enligt departementschefens mening ej bestämmas till längre tid än tre år i sänder. Efter treårsperioden borde stipendiet ledigförklaras och tillsättas på nytt efter fri konkurrens. Den, som redan innehaft ett forskarstipendium, borde icke vara förhindrad att ånyo erhålla ett sådant. Emellertid borde tagas i övervägande, huruvida forskarstipendium kunde för längre tid än sex år tilldelas en och samme docent. Departementschefen anser en dylik förlängning i regel icke böra förekomma.

Vidare anser departementschefen, att innehavare av ett forskarstipendium borde vara skyldig att meddela den undervisning i sitt ämne, som vederbörande fakultet eller sektion ägde att bestämma inom gränsen för den undervisningsskyldighet, som ålåg innehavare av vanligt docentstipendium.

De närmare bestämmelser, vilka kunde vara erforderliga beträffande dessa stipendier, borde ankomma på Eders Kungl. Maj:t att utfärda, sedan vederbörande universitetsmyndigheter beretts tillfälle att avgiva yttranden i ämnet.

Docentinstitutionen vid universiteten och karolinska institutet var föremål för en genomgripande omorganisation vid 1919 års riksdag. Då upphävdes den förutvarande skillnaden i fasta och rörliga stipendier, och samtliga stipendier blevo knutna till viss fakultet eller sektion, d. v. s. fasta i dittills hävdvunnen mening. Beloppet, som förut varit 2,500 kronor för fast och 2,000 kronor för rörligt stipendium, höjdes till 5,000 kronor. Docentstipendium får av en och samma innehavare i regel åtnjutas under sex år men kan i vissa undantagsfall efter särskilt av Eders Kungl. Maj:t lämnat medgivande innehavas ett sjunde år.

Vid 1925 års riksdag framlade Eders Kungl. Maj:t förslag om löneroglering för befattningshavare vid universiteten och karolinska institutet, vilket förslag för docenternas vidkommande innebar en höjning av stipendiebeloppet från 5,000 kronor till 6,000 kronor. Motionsvis hade då yrkats dels en utsträckning av den stadgade stipendietiden med ytterligare ett år dels en höjning av stipendiebeloppet till 7,000 kronor. Beträffande det första av dessa yrkanden framhöll statsutskottet, att enligt utskottets mening en utsträckning av den medgivna tiden för innehavande av docentstipendium kunde leda till förhållanden, som kunde äventyra karaktären av den nuvarande docentinstitutionen, och avstyrkte utskottet förty vad härutinnan yrkats. Riksdagens beslut utföll i enlighet härmed, liksom riksdagen ock biföll Eders Kungl. Maj:ts förslag i fråga om stipendiebeloppens storlek.

Riksdagen vill till en början erinra därom, att det nu framkomna kravet på särskilda s. k. forskarstipendier har uppkommit med anledning av en utav docentföreningen i Lund gjord framställning angående inrättande av nya docentstipendier och sålunda icke härrör från ett vid universiteten

sedan länge erkänt behov. I sina årliga framställningar angående anslags-
äskanden avsedda att föreläggas riksdagen, i vilka i allmänhet upptagas
de krav, som befinnas för den akademiska undervisningen och den veten-
skapliga forskningen nödvändiga, hava de akademiska myndigheterna
icke berört nu ifrågavarande angelägenhet.

Det oaktat vill riksdagen dock ej förneka, att den fråga, varom nu för-
slag föreligger, kan hava sin betydelse och att dylika forskarstipendier
kunna hava en uppgift att fylla. Huruvida de ifrågasatta stipendierna
komma att fylla det med dem avsedda ändamålet beror emellertid på,
vilken karaktär man vill giva desamma. Enligt riksdagens mening fram-
står såsom det väsentligaste vid bedömande av denna fråga nödvändig-
heten att draga en skarpt markerad gräns mellan de s. k. forskarstipen-
dierna och de hittillsvarande docentstipendierna. Departementschefen har
angivit vad han ansett erforderligt för åtkomsten av ett forskarstipendium;
riksdagen håller före, att betydligt strängare fordringar här böra uppställas.
De kvalifikationer, som betinga erhållande och åtnjutande av docentstipen-
dierna, böra enligt riksdagens mening icke vara tillräckliga. För åtkomst
och innehav av ett forskarstipendium böra krav uppställas på en eminent
forskarbegåvning, vitsordad på ett sätt, som till fullo garanterar ett upp-
nående av syftet med dessa stipendier. Skulle nämligen icke en betydligt
strängare kvalitetsprövning än departementschefen tänkt sig komma till
stånd, skulle fara föreligga att de s. k. forskarstipendierna bleve till sin
karaktär närbesläktade med docentstipendierna och åtkomsten av ett
forskarstipendium i realiteten innebära förlängning av tiden för inne-
havande av den förmån, docentstipendierna erbjuda. En dylik utveckling
strider bestämt mot en av grunderna för den nuvarande docentinstitu-
tionen, och riksdagen har upprepade gånger uttalat sig emot åtgärder,
som skulle vara ägnade att medföra en förlängning av den nu bestämda
tiden för innehav av docentstipendium.

Den av riksdagen nyss antydda faran för att de s. k. forskarstipendierna
skulle i verkligheten allenast bliva nya docentstipendier, finner riksdagen
ytterligare markerad av det utav departementschefen föreslagna, relativt
stora antal forskarstipendier, nämligen 12, därav 6 för Uppsala univer-
sitet, 5 för Lunds universitet och 1 för karolinska institutet. Riksdagen
anser nämligen det på goda grunder kunna dragas i tvivelsmål, huruvida
det vid våra universitet verkligen finnes ett så stort antal obefordrade
vetenskapsidkare med den eminenta forskarbegåvning och den vetenskapliga
rangställning, att de kunna fylla de nu ifrågasatta stipendierummen. Ett
alltför stort antal stipendier skulle otvivelaktigt medföra en sänkning av
de kvalifikationer, som här måste uppställas, och dymedelst småningom
utjämna den gräns, som enligt riksdagens mening med nödvändighet bör
finnas emellan forskarstipendier och docentstipendier.

Riksdagen har emellertid icke velat ställa sig direkt avvisande mot den
tanke, som ligger till grund för Eders Kungl. Maj:ts förslag. Det synes

dock lämpligast att ej omedelbart i dess helhet godtaga en hittills fullständigt oprövad anordning utan att försöksvis pröva sig fram på den av departementschefen anvisade vägen. Riksdagen har därför funnit försiktigheten bjuda att nu endast besluta inrättande av 5 dylika s. k. forskarstipendier, varvid den kommande utvecklingen torde få avgöra, i vad mån och i vilken utsträckning denna anordning lämpligen bör vidare utbyggas.

I anslutning till vad riksdagen ovan anfört vill riksdagen framhålla, att för åtkomsten och åtnjutandet av dessa stipendier bör uppställas krav på en i alldeles särskild grad ådagalagd forskarbegåvning, vitsordad av för ändamålet utsedda sakkunniga; av de 5 stipendierna böra två vara knutna vid Uppsala universitet, två vid Lunds universitet och det femte bör kunna efter Eders Kungl. Maj:ts beprövande utdelas till obefordrad vetenskapsidkare vid vare sig Uppsala universitet, Lunds universitet eller karolinska institutet. Beloppet torde i likhet med vad departementschefen tänkt sig böra bestämmas till 7,000 kronor. Någon undervisningsskyldighet bör icke vara förenad med innehavet av ifrågavarande stipendier. Givet är, att universitetsmyndigheterna böra beredas tillfälle att närmare uttala sig beträffande de allmänna grunder och villkor, vilka böra uppställas beträffande dessa stipendier.

Då riksdagen sålunda ansett sig böra i denna begränsade form bifalla det föreliggande förslaget, vill riksdagen ytterligare framhålla, att den nu av riksdagen beslutade anordningen är att betrakta såsom en försöksanordning, där det gäller att undvika varje rubbning av den nuvarande docentinstitutionens karaktär och varsamt pröva sig fram till vad som kan vara till bättnad för vår vetenskapliga forskning.

Riksdagen får alltså anmäla, att riksdagen till forskarstipendier för docenter vid universiteten och karolinska institutet för budgetåret 1926—1927 anvisat ett extra anslag av 35,000 kronor, att utgå i enlighet med de grunder, Eders Kungl. Maj:t må äga att bestämma.

Stockholm den 12 maj 1926.

Med undersåtlig vörndnad.
